

Met *PeuterPlus!* probeert de Universiteit Utrecht de zorg aan het jonge kind in de gemeente Utrecht te verbeteren

De gemeente Utrecht heeft een uitgebreid aanbod Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) voor peuters met een (taal)achterstand. Zo'n 2000 peuters maken hiervan gebruik. In 2009 bleek uit een quickscan de GGD dat een groep peuters dusdanig veel problemen heeft, dat zij onvoldoende profiteert van dit VVE-aanbod. Met het *PeuterPlus!*-project probeert de Universiteit Utrecht (UU) daar in samenwerking met de gemeente wat aan te doen. *PeuterPlus!* is een ondersteuningsaanbod voor peuters met moeilijkheden in de ontwikkeling, die op de locatie van de voorschool, peuterspeelzaal of speelleergroep in een periode van ongeveer 16 weken ondersteuning krijgen. Orthopedagoog Kim Idenburg MSc is vanuit de UU de coördinator van *PeuterPlus!*. Kobi Wannings (Seminarium voor Orthopedagogiek, Hogeschool Utrecht) zit als speldeskundige van het jonge kind in de begeleidingsgroep van *PeuterPlus!*.

Aanmelding

"Vanuit *PeuterPlus!* bieden wij peuters op de peutercentra en speelleergroepen een steuntje in de rug", vertelt Kim Idenburg (UU). "De zorgconsulent kan peuters aanmelden voor een direct startend individueel ondersteuningstraject van drie maanden op de locatie." De volgende peuters komen daarvoor in aanmerking:

1. Peuters die na minimaal 3 maanden taalaanbod op de groep **weinig tot geen vooruitgang in hun Nederlandse taalontwikkeling** laten zien.
2. Peuters die na een bepaalde periode op de groep nog steeds **erg verlegen en/of stil zijn**, en weinig dingen ondernemen op de groep.
3. Peuters die **beweeglijker zijn** dan leeftijdgenootjes, en veel moeite hebben met **de aandacht** enige tijd bij een taakje te houden
4. Peuters die **moeilijk willen luisteren** of soms agressief zijn, andere kinderen dwars zitten, plagen of pijn doen.

Kim: "Belangrijk is dat het gaat om peuters die bovenstaand gedrag vaker of extremer laten zien dan hun leeftijdgenootjes. Want iedere peuter zegt wel eens 'nee', of zoekt een grens op. *PeuterPlus!* wordt ingeschakeld wanneer de adviezen van de zorgconsulent voor de omgang met de peuter op de groep voor de pedagogisch medewerker niet voldoende werken."

Diagnostiek

Vanuit het handelingsgericht werken wordt dan eerst gekeken hoe het met de peuter gaat, vertelt Kim. "We kijken een aantal dagdelen naar het gedrag van het kind op de groep, we nemen diagnostische toetsen af bij het kind en laten pedagogisch medewerkers vragenlijsten invullen. Ook praten we met de zorgconsulent en pedagogisch medewerkers, én met de ouders over het functioneren van het kind. Vooral het gesprek met de ouders is belangrijk omdat zij iets kunnen vertellen over hoe het kind thuis functioneert en hoe de ontwikkeling tot dan toe is verlopen (anamnese). De

gegevens worden samengenomen en beschreven in een verslag, waarin de aandacht gericht is op de sterke kanten en de stimuleringsgebieden van het kind.”

Individuele ondersteuning

Na de diagnostiekfase start dan de individuele ondersteuning van ongeveer een half uur per keer, drie tot vier keer per week, gedurende een periode van ongeveer vier weken. Kim: “Afgestemd op wat de peuter nodig heeft kan worden gestart met het interactief voorlezen met prentenboeken en bijbehorend spelmateriaal, of met een vorm van spelbegeleiding om te leren met materialen te spelen en plezier te beleven aan dit spel, of met een training in het doelgerichte gedrag van het kind (executieve functies) om te zorgen dat het kind de aandacht beter kan gaan richten op taakjes en het eigen gedrag beter onder controle kan houden. Een ondersteuningplan op de groep is ook een mogelijkheid, waarbij de peuter bijvoorbeeld een-op-een wordt begeleid tijdens de overgang van activiteiten op de groep en het uitvoeren van het dagprogramma. Ook wordt binnen PeuterPlus! een ondersteuningplan gemaakt met de pedagogisch medewerkers op de groep. Ouders krijgen in een persoonlijk gesprek ook een advies met concrete tips mee om thuis de peuter op een bepaald gebied (extra) te ondersteunen.”

Vervolgtrajecten

Inmiddels draait *PeuterPlus!* voor het tweede schooljaar. In drie rondes per schooljaar helpen Kim Idenburg en haar collega's ongeveer zeventig peuters. Kim: “Het merendeel van hen kunnen we voldoende hulp bieden. We zien een vooruitgang in het functioneren van de peuter zelf, en ook in het functioneren op de groep ervaren de pedagogisch medewerkers vooruitgang. Als blijkt dat de individuele ondersteuning van PeuterPlus! onvoldoende helpt, is er vaak meer aan de hand. Dan is meer professionele hulp nodig. Door de gerichte samenwerking met de zorgconsulent (en ouders) kan dan een vervolgtraject gestart worden. Het kind wordt in dat geval doorverwezen naar een professionele zorginstelling, zoals bijvoorbeeld het MKD, het audiologisch centrum, of de polikliniek van het UMC, waar het kind een meer intensieve vorm van zorg krijgt aangeboden.”

Het ontstaan van *PeuterPlus!*

Kim Idenburg vertelt over de aanleiding van *PeuterPlus!*. “Uit de quickscan van de GGD in 2009 bleek dat binnen de peuterspeelzalen en de VVE jonge kinderen zitten die druk, opstandig of erg verlegen en bang zijn, en soms ook grote taalachterstanden vertonen. Zij kunnen voor veel onrust zorgen op de groepen of vragen extra aandacht van de pedagogisch medewerkers, wat vaak weer ten koste gaat van de andere peuters op de groep. Pedagogisch medewerkers hebben onvoldoende mogelijkheden deze peuters extra ondersteuning te bieden. Het gevolg is dat niet alleen deze groep peuters onvoldoende profiteert van het aanbod op de peuterspeelzalen en VVE, maar dat dit ook voor de overige peuters geldt. Het is belangrijk om dit soort problemen zo vroeg mogelijk aan te pakken, anders kunnen ze later tot (ernstige) gedragsproblemen of taalachterstanden leiden, die nog moeilijker te herstellen zijn. De zorgconsulenten van de voorscholen en speelzalen gaven tijdens de GGD-quickscan aan dat ze niet goed wisten hoe ze deze peuters het beste konden helpen. Bovendien, zo bleek uit de quickscan, komt voor jonge kinderen die doorverwezen worden naar het professionele zorgcircuit de hulp vaak pas laat op gang door wachtlijsten of is er geen goed zorgaanbod door een gebrek aan specifieke kennis van de problematiek van jonge

kinderen bij professionals.” Naar aanleiding van deze quickscan heeft de Universiteit Utrecht (opleiding Pedagogische Wetenschappen) op aanvraag van de gemeente Utrecht eerst een pilot opgezet om te onderzoeken om hoeveel peuters het precies gaat, om het functioneren van deze peuters in kaart te brengen en om te onderzoeken welke middelen ingezet kunnen worden om de peuters te helpen in de ontwikkeling. Deze pilot werd in het schooljaar 2010-2011 uitgevoerd en stond bekend als het PeuterProject.

Peuters in beeld

Aangezien onduidelijkheid bestond over de definitie van een ‘zorgpeuter’ en de criteria die gebruikt werden om een peuter als zorgpeuter aan te merken werden binnen deze pilot alle peuters in de voorscholen en peuterspeelzalen gescreend aan de hand van een lijst met gedragscriteria. “Pedagogisch medewerkers meldden kinderen aan die aan één of meerdere criteria voldeden”, vertelt Kim. “Zo kregen wij de peuters in beeld. Bij een deel van deze groep hebben wij het gedrag en de ontwikkeling in kaart gebracht aan de hand van observaties en diagnostiek. In de diagnostiek gaan wij uit van een neuropsychologische benadering, die veronderstelt dat de meeste problemen van (jonge) kinderen terug te voeren zijn tot problemen in het reguleren van eigen gedrag. Of kinderen het eigen gedrag kunnen reguleren hangt af van de ontwikkeling van zogenaamde executieve functies, zoals het vermogen om impulsen te onderdrukken, het kunnen vasthouden van informatie in het geheugen, het negeren van niet-relevante informatie en verplaatsen en volhouden van de aandacht. Deze executieve functies ontwikkelen zich juist heel sterk tussen het derde en vijfde levensjaar, waardoor een kind steeds beter leert het eigen gedrag te reguleren. Bij de peuters in de pilot keken wij naar het algemeen ontwikkelingsniveau, de Nederlandse taalontwikkeling en naar het executief functioneren. In de pilot hebben we veel diagnostische instrumenten zelf moeten ontwikkelen, omdat voor peuters nauwelijks tot geen instrumenten beschikbaar zijn. Deze nieuwe instrumenten hebben we ook bij 125 normaalontwikkeldende peuters afgenomen, zodat we de prestaties van de peuters in het project op deze testen met normaal ontwikkelende leeftijdsgenootjes konden vergelijken. Behalve de ontwikkeling van nieuwe diagnostische instrumenten hebben we ook methoden moeten ontwikkelen om de peuters op locatie te kunnen ondersteunen. We hebben gekozen voor verschillende typen trainingen, die kortdurend maar intensief waren (ongeveer tien sessies in drie weken), en afgestemd waren op de aard van de problematiek.”

Wat werkt en wat niet?

“Het lastige was: er waren eigenlijk ook geen evidence-based interventies voor jonge kinderen uit de VVE”, vertelt Kim. “Wij hebben in de pilot daarom in kleine groepjes verschillende ondersteuningsvormen of trainingen uitgeprobeerd. Denk bij peuters die moeite hebben zich te concentreren, snel afgeleid zijn en erg onrustig gedrag vertonen aan spelletjes op een laptop waarmee hun werkgeheugen en aandacht konden trainen (een soort ‘brain training’), zodat ze beter leerden hun impulsen te beheersen. De boze en opstandige peuters volgden een individueel traject. Daarin probeerden we gewenst gedrag aan te leren via gedragstherapeutische principes, zoals belonen van goed gedrag (o.a. positieve beloning met stickers) en negeren van negatief gedrag. Met kinderen met (ernstige) taalachterstanden werden interactief voorgelezen. Dit is een beproefde methode om kinderen met taalachterstanden te helpen, maar we hebben deze methode nog verder verbeterd door niet alleen met prentenboeken te werken maar ook met bijbehorend spel materiaal. Voor de groep teruggetrokken kinderen bestaat nog nauwelijks een ondersteuningsaanbod. Het onderzoek naar het functioneren van deze

groep kinderen komt nu pas op gang. Samen met Kobi Wanningen (HU) hebben we een speltraining ontwikkeld met als doel de teruggetrokken kinderen te laten ervaren hoe leuk het kan zijn om met verschillende materialen te spelen en daarin samen plezier te delen. De speltraining is gebaseerd op een methodiek die speciaal ontwikkeld is voor kinderen met autisme. Kobi Wanningen (HU) adviseerde ons over de vorm en inhoud van de spelbegeleiding en reikte theoretisch materiaal aan. Na afloop van de trainingen hebben we gekeken wat werkt en wat niet. Hieruit bleek dat bijna alle kinderen vooruit waren gegaan op de gebieden waar zij problemen lieten zien. Met de uitkomsten van de pilot hebben wij het ondersteuningsaanbod *PeuterPlus!* opgezet.”

Succes

“Tijdens de pilot kregen we nog peuters aangemeld waarmee achteraf niet zo veel aan de hand bleek te zijn, en peuters die dusdanig ernstige achterstanden in de ontwikkeling lieten zien dat het kind direct doorverwezen had moeten worden naar het professionele zorgcircuit. De signalering van moeilijkheden in de ontwikkeling bij een peuter door pedagogisch medewerkers is nu al sterk verbeterd. Het is een grote winst dat zij nu bekend zijn met *PeuterPlus!*. Ook vinden de pedagogisch medewerkers het fijn dat wij met de peuters in het traject bezig zijn, omdat zij daardoor meer aandacht kunnen besteden aan de rest van de groep. De kracht van *PeuterPlus!* zit vooral in de snelheid waarmee wij werken, de effectiviteit van onze innovatieve trainingen en dat we laagdrempelig zijn. Een algemene klacht over de traditionele hulpverlening is dat zij te traag werkt, de hulp beperkt blijft tot het stellen van een diagnose en het geven van adviezen. Zodra een peuter wordt aangemeld gaat *PeuterPlus!* direct aan de slag met een van de twaalf goedgepaste stagiaires die het masterprogramma Orthopedagogiek volgen aan de UU. Omdat de ondersteuning op locatie wordt uitgevoerd, hoeven ouders niet met het kind naar een instantie toe. Ook hoeven de ouders geen uitgebreide vragenlijsten in te vullen. Dit zorgt er voor dat bijna alle ouders mee willen werken met *PeuterPlus!*. We hebben niet de intentie om de problemen van het kind te labelen. We vinden het veel belangrijker om vast te stellen wat de moeilijkheden zijn en direct ondersteuning te bieden.”

Kleuters

De gemeente Utrecht is zo enthousiast over de resultaten van *PeuterPlus!* dat de UU nu is gevraagd om een aanbod te ontwikkelen voor de vier- en vijfjarigen, zodat er een doorgaande lijn ontstaat in de zorg voor kinderen tot zes jaar, vertelt Kim. “In september 2012 is de UU gestart met de pilot *KleuterExtra*, die grotendeels het stramien van *PeuterPlus!* volgt: screenen, onderzoeken, interventies. Deze pilot, die gecoördineerd wordt door de orthopedagoog Rachelle Trugg MSc, wordt uitgevoerd op drie basisscholen binnen de gemeente Utrecht. Hierbij gaat het eerst nog om een groep van twaalf kinderen. Ook hier onderzoeken we welk aanbod hen kan helpen.” Zowel bij *PeuterPlus!* als *KleuterExtra* is dr. Lex Wijnroks (UU) projectleider.

Kennis delen

“Tot nu toe hebben we projectmatig gewerkt, maar nu is het moment gekomen om na te denken hoe we *Peuterplus!* goed kunnen onderbrengen bij een bestaande organisatie.” vertelt Kim. “Nog steeds verzamelen we alle data, en vertalen dit naar kennis die we willen delen met het werkveld. Het uiteindelijke doel is dat de professionals straks zelf weten wat werkt, en wat niet.”

SEMINARIUM VOOR
ORTHOPEDAGOGIEK

Meer lezen over het Jonge kind en de Utrechtse aanpak?
Bekijk het [dossier op Onderwijsweb](#).